

O NAZIVIMA TURIST, TURIZAM I TURIZMOLOGIJA

Ratimir Kalmeta

Riječi *turist* i *turizam* na raznim mjestima počesto izgovaramo, u vrijeme turističke sezone svakodnevno, ili ih na stranicama našeg tiska čitamo. Riječ *turizmologija* svojim je postankom mlađa pa štoga za nju uglavnom znaju osobe koje se pojavom turizma znanstveno bave. Pitanje je pojmovnog sadržaja ili značenja tih triju riječi ili naziva za stručnjake, znanstvenike i jezikoslovce vrlo zanimljivo. U tomu pogledu svi nemaju podjednako gledište, na različite im načine određuju njihov pojmovni sadržaj. U skupinu onih koji riječi/nazive *turist* i *turizam* ne tumače u skladu sa zahtjevima znanosti o turizmu ide i najveći broj autora ili sastavljača rječnika. Evo kako, na primjer, mnogi od njih tumače nazive *turist* i *turizam*:¹

(a) *turist*: *čovjek koji se bavi turizmom, izletnik, izletnik (radi zabave), planinar i putnik od zabave;*

(b) *turizam*: *planinarstvo, promet putnika, promet stranaca, promet turista, putovanje radi zabave i turistika.*

Ipak valja reći da se autori rječnika u ovome slučaju nalaze u teškom položaju. Naime, u literaturi nailaze na različito tumačenje naziva *turist* i *turizam*. Jednako je tako važno što javna sredstva priopćavanja, posebice kad govore o nazivu *turizam*, uglavnom ne daju njegovo znanstveno tumačenje. Kad tomu pridodamo činjenicu da se znanosti danas brže razvijaju negoli prije nekoliko desetljeća, potom da neke od njih zbog svoje mladosti nemaju čvršće određen znanstveni sadržaj i preciznije sastavljenu metodologiju, onda su teškoće za autore rječnika tim veće. Jezikoslovci ne mogu poznavati sadržaj svih znanosti. Jedna od takvih mlađih znanosti je i znanost o turizmu. Osim toga za imenice/nazive *turist* i *turizam* u hrvatskome jeziku nema isto značnica, kao što ih nema ni u drugim jezicima. Ni jedan znanstvenik ne može autorima rječnika otkriti gotovu formulu za jezično-rječničku obradbu naziva *turist* i *turizam*. Međutim, znanstvenici im mogu dati zdravu znanstvenu osnovu koja bi im mogla olakšati posao u svezi jezično-rječničkog tumačenja istaknutih naziva. U ovome ću članku biti slobodan to i učiniti.

*

Imenice su *turist* i *turizam* likovi naših riječi ili naziva uzetih iz engleskog jezika u kojem postoje izvorne imenice/nazivi (*the*) *tourist* i (*the*) *tourism*. Oba se naziva razviše od engleske imenice (*the*) *tour* — *putovanje unaokolo*. U Europi u XVIII. stoljeću bijaše navada da mlade ljude iz aristokratskih i imućnih obitelji uz pratnju »kućnih« učitelja ili odgojitelja šalju na put po stranim zemljama, posebice po europskim državama. U Engleskoj su u XVIII. stoljeću takvo putovanje nazivali *The Grand Tour* (*Veliko kružno putovanje*). U toj se zemlji oko godine 1800. pojavljuje imenica/naziv *tourist*, a tek početkom XIX. stoljeća u njezinom se tisku može pročitati i imenica/naziv *tourism*. U Europi je krajem XVIII. stoljeća vrlo raširena pojava anglomanije

¹ Imena i prezimena autora i nazive njihovih rječnika na ovome mjestu ne navodim jer, mislim, u ovome slučaju to nije tako bitno.

pa nas stoga ne treba iznenaditi činjenica što u to vrijeme nitko ne bijaše toliko domišljat i raspoložen da englesku imenicu (*the*) *tour* — u značenju *putovanje unaokolo* — prevede na neki drugi jezik. Suvremeni francuski turizmolog Marc BOYER zamjerava svome sunarodnjaku WRAXALLU² što ovaj godine 1775, kad je objavio djelo o svome *touru*, ovu riječ u istaknutom značenju nije preveo na francuski jezik. Tako su mnoge nacije od Engleza posredno ili neposredno preuzele engleske riječi/nazive *tourist* i *tourism*, transkripcijski i transliteracijski ih prilagodivši svojim jezicima, kao na primjer:

alb.	<i>turist</i>	—	<i>turizëm</i>	port.	<i>turista</i>	—	<i>turismo</i>
bug.	турист	—	туризм	rum.	<i>turist</i>	—	<i>turism</i>
esp.	<i>turisto</i>	—	<i>turismo</i>	rus.	турист	—	туризм
fr.	<i>touriste</i>	—	<i>tourisme</i>	slov.	<i>turist</i>	—	<i>turizem</i> ³
hrv.	<i>turist</i>	—	<i>turizam</i> ³	srp.	турист(а)	—	туризам
mak.	турист	—	туризам	šp.	<i>turista</i>	—	<i>turismo</i>
njem.	<i>Tourist</i>	—	<i>Tourismus</i> ⁴	tal.	<i>turista</i>	—	<i>turismo</i>
polj.	<i>turysta</i>	—	<i>turyzm</i>				

Nazivi su *turist* i *turizam*, zbog nedostatka odgovarajućih riječi/naziva u pojedinim jezicima, postali međunarodnim nazivima.

*

W. Hunziker i K. Krapf, švicarski znanstvenici, već su godine 1942. objavili svoje gledište o turizmu kao složenoj društvenoj pojavi.⁶ Za njih je *turizam ukupnost pojava i odnošaja koji nastaju u nekome mjestu zbog putovanja i boravka posjetitelja (turista), ali pod uvjetom da je njihov boravak privremen i da nije povezan s nekakvom stalnom zaradom*. Hunziker-Krapfova definicija za turizam usvojena je u lipnju 1954. godine na Petom kongresu AIEST (*Association internationale des experts scientifiques du tourisme*). Ovo je međunarodno društvo svim zemljama preporučilo da takvu definiciju prihvate. Dakako, to ne znači da su je pojedini narodi/nacije morali sadržajno doslovice oponašati. Bitno je da su znanosti u pojedinim zemljama usvojile njezinu temeljnu znanstvenu srž. Osim ove definicije dat ću još jednu, pazeći pri tomu da njome ponajprije zadovoljim naše jezikoslovce, autore ili sastavljače rječnika: *pod turizmom razumijevamo prostorno-društveno-gospodarske pojave i odnošaje nastale kao posljedice (a) privremena napuštanja stalna prebivališta od strane čovjeka i (b) njegova boravka u novome okolišu da bi (c) zadovoljio svoje psiho-fizičke potrebe*. Možda će nekome dobro doći i duhovito sastavljena »definicija« za turizam kakvu je dao francuski znanstvenik Joffre Dumazedier. Taj je Francuz sadržaj turizma jednostavno označio oznakom »3 d«, početnim slovom *d* za ove tri francuske riječi: *délassement* + *développement* + *divertissement* (hrv. *odmor* + *razvoj* + *zabava*; misli na psiho-fizički razvoj). Sve bi to bila samo znanstvena podloga iz koje bi autori rječnika morali »iscijediti« rječničko-jezični sadržaj. To i nije tako jednostavno oživotvoriti, što su već poodavno spoznali neki naši autori rječnika.

² Marc Boyer: *Le Tourisme*, Paris, 1972, str. 7—8, Édition du Seuil.

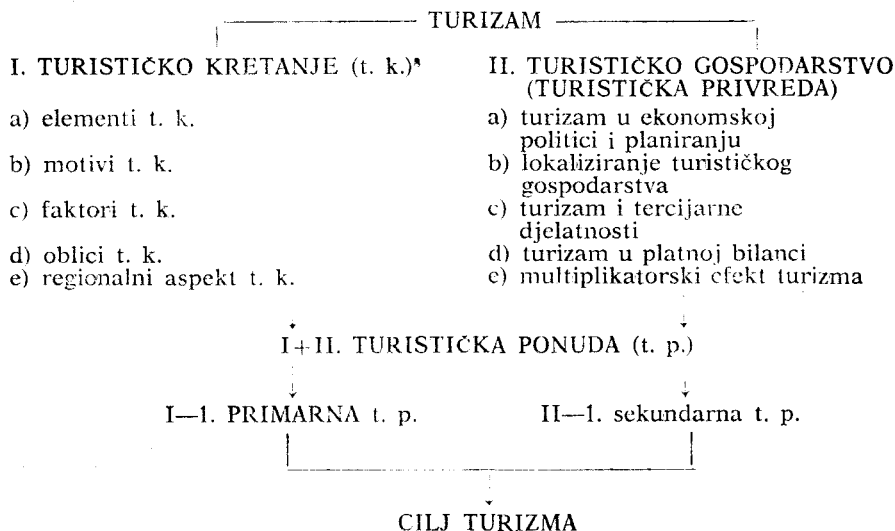
³ Hrvati su nakon završetka drugoga svjetskog rata napustili jezično-strukovno loši naziv *putničarstvo*, makar valja reći da im je i prije rata bio poznat i naziv *turizam*. Svaki je turist i putnik, ali svaki putnik nije i turist.

⁴ Nijemci danas napuštaju stari naziv *Fremdenverkehr*.

⁵ Slovenci svoj stariji naziv *tujski promet* zamjenjuju novim nazivom.

⁶ W. Hunziker — K. Krapf: *Allgemeine Fremdenverkehrslehre*, Zürich, 1942.

Jezično-strukovno nije dobro naziv *turist* tumačiti kao *čovjek koji se bavi turizmom* ili slično tomu. Turizmom se bave i naši kuhari u našim ugostiteljskim objektima *Anita, Hedera, Girondela, St. Andrea, Bullea* i *Erea*, jednako kao i zadarski turistički vodiči koji pokazuju turistima kulturno-povijesne znamenitosti Zadra. I kuhari i zadarski turistički vodiči odista se bave turizmom, od njega i žive, ali to ne znači da ih možemo nazivati *turistima!* Za ovakvu kategoriju radnika u našem jeziku imamo složene nazive *turistički radnik* ili *ugostiteljski radnik*. Čitatelji će dobiti još zorniju sliku o znanstvenom sadržaju turizma prouče li slijedeću shemu:⁷

Nije teško zaključiti da se turizam kao vrlo složena i jedinstvena pojava sastoji od svojih (1) *neekonomskih* i (2) *ekonomskih funkcija*. Stoga o turizmu i govorimo kao o multidimenzijskoj i multifunkcijskoj pojavi koju valja i multidisciplinarno proučavati. Drugim riječima, ... *Turizam je izrastao iz cjeline čovjekova života, iz kompleksnosti razvoja industrijskog društva ... i stoga ga možemo ... smatrati »TOTALNOM DRUŠTVENOM POJAVOM« ...*⁸ Zbog takvog značaja turizma mnoge znanosti u njemu nalaze svoj sadržaj rada, što pokazuju ovakvi njihovi nazivi:

ekonomika turizma	turistička politika
(s mnogim granama)	turistička politologija
prometna turizmologija	turistička psihologija

⁷ Ovu sam shemu sastavio koristeći podatke iz ovih radova Dr. Kurt Krapf: *Turizam kao faktor moderne privrede*, Turizam, Zagreb, 1962, Br. 11—12. (Krapf je jedan od utemeljitelja suvremene znanstvene misli o turizmu. Naslovom svoje studije daje na znanje da je turizam samo *faktor* (činitelj) ili »upaljač« gospodarstva (privrede). Drugim riječima to znači da turizam ne može biti granom gospodarstva (privrede). Naslovi u shemi po a), b), c), d), e), (uz I. i II) ne moraju biti baš takvi, ali njezina strukovna kralješnica, označena rimskim brojevima I, II, I+II, I—1. i II—1, mora ostati takvom kakva jest). Dr. Živadin Jovičić: *Turistička kretanja*, Beograd, 1966; dr. Ratimir Kalmeta: *U većini udžbenika zemljopisa loše je objašnjen pojam turizma*, Školske novine, Zagreb, 11. prosinca 1973. godine.

⁸ Jezično-strukovno je pogrešno naziv *turističko putovanje* poistovjetiti s nazivom *turističko kretanje*. Prvim nazivom označujemo samo jedan od elemenata t. k. (*funkcionalni je element*); drugi je funkcionalni element t. k. *boravak*.

⁹ Stipe Suvar — Miroslav Jilek: *Sociološki aspekti turističkog razvoja na Jadranu*, Arhitektura, Zagreb, 1972, br. 115. (Velika su slova od R. K.)

<i>turistička ekologija</i>	<i>turistička sociologija</i>
<i>turistička geomorfologija</i>	<i>turistička statistika</i>
<i>turistička hidrografija</i>	<i>turistički regionalni zemljopis</i>
<i>turistička kartografija</i>	<i>turistički urbanizam</i>
<i>turistička klimatologija</i>	<i>turistički zemljopis</i>
(s t. meteorologijom)	<i>zdravstvena turizmologija</i>
<i>turistička pedagogija</i>	

Svaka od navedenih znanosti s gledišta svoje zadaće, svojih oblika i metoda sudjeluje u proučavanju turizma. Prema tomu bit će i više naziva za pojedine vrste turizma, a otkrio sam ih u strukovno-znanstvenoj literaturi (ne u našem dnevnom tisku!). Na ovome ih mjestu navodim u njihovome izvornom liku, onako kako ih pišu pojedini pisci. O njihovoj jezično-strukovnoj vrijednosti bilo bi dobro osvrnuti se posebnim člankom. Mislim da je u tomu poslu nužna suradnja jezikoznanstvenika i turizmologa. Evo takvih naziva:

<i>aristokratski turizam</i>	<i>mješoviti turizam</i> (po dobi, spolu i bračnom stanju)
<i>banjski turizam</i>	<i>mobilni turizam</i>
<i>banjsko-klimatski turizam</i>	<i>moto-turizam</i>
<i>boravišni turizam</i>	<i>narodni/nacionalni turizam</i>
<i>difuzni turizam</i>	<i>nautički turizam</i>
<i>dječji turizam</i>	<i>nudistički turizam</i>
<i>domaći turizam</i>	<i>obiteljski turizam</i>
<i>ekskluzivni turizam</i>	<i>odmarališno-lječilišni turizam</i>
<i>ekskurzijski turizam</i>	<i>omladinski turizam</i>
<i>individualni turizam</i>	<i>pejzažni turizam</i>
<i>inicirani turizam</i>	<i>planinski turizam</i>
<i>inozemni turizam</i>	<i>po(st)sezonski turizam</i>
<i>interkontinentalni turizam</i>	<i>primorski turizam</i>
<i>interregionalni turizam</i>	<i>primorsko-planinski turizam</i>
<i>izletnički turizam</i>	<i>proljetni turizam</i>
<i>izletničko-tranzitni turizam</i>	<i>prometni turizam</i> (po granama)
<i>izvansezonski turizam</i>	<i>putujući turizam</i> (fr. <i>tourisme itinérant</i>)
<i>jadranski turizam</i>	<i>regionalni turizam</i>
<i>jahting-turizam</i>	<i>rekreativni turizam</i>
<i>jesenski turizam</i>	<i>religiozni turizam</i>
<i>jezerski turizam</i>	<i>riholovni turizam</i>
<i>kamping-turizam</i>	<i>riječni turizam</i>
<i>karavan-turizam</i>	<i>ruralni turizam</i>
<i>kemping-turizam</i>	<i>selektivni turizam</i>
<i>kombinirani turizam</i>	<i>seoski turizam</i>
<i>komercijalni turizam</i>	<i>sezonski turizam</i>
<i>kompleksni turizam</i>	<i>socijalni turizam</i>
<i>komplementarni turizam</i>	<i>spomenički turizam</i>
<i>kongresni turizam</i>	<i>sporadični turizam</i>
<i>kontinentalni turizam</i>	<i>stacionarni turizam</i>
<i>kulturni turizam</i>	<i>športski turizam</i>
<i>kulturno-umjetnički turizam</i>	<i>športsko-rekreativni turizam</i>
<i>kupališno-rekreacijski turizam</i>	<i>termalno-mineralni turizam</i>
<i>kupovni turizam</i>	<i>tranzitni turizam</i>
<i>ladanjski turizam</i>	<i>turizam — 4. industrija*</i>
<i>lovni turizam</i>	<i>vikend-turizam</i>
<i>lječilišni turizam</i>	<i>zdravstveni turizam</i>
<i>lječilišno-klimatski turizam</i>	<i>zdravstveno-lječilišni turizam</i>
<i>ljetovališni turizam</i>	<i>zdravstveno-rekreacijski turizam</i>
<i>maritimni turizam</i>	<i>zimski turizam</i>
<i>masovni turizam</i>	<i>zimsko-športski turizam</i>
<i>međunarodni/međunacionalni turizam</i>	<i>zrakoplovni turizam</i>
<i>memorijalni turizam</i>	

* Izraziti primjer grube materijalizacije i dehumanizacije turizma; više je avanturizam negoli turizam!

Dakle, ukupno ima 85 naziva za vrste turizma, a vjerujem da ih još ima neotkrivenih. Mnogima od njih svaka jezično-turizmologijska čast, ali za neke otvoreno mogu reći da ne pridonose stabilizaciji našega (znanstvenog) jezika. Ovakvo mnoštvo naziva od kojih mnogi jezično-turizmologijski nisu prihvatljivi dokazuje da i u ovome slučaju na području znanstvenog jezika nema međustrukovne suradnje. Ako me moj opažaj ne vara, u nas su pojedinci i grupe stručnjaka počesto skloni izmišljanju novih naziva i (zemljopisnih) imena, a da za to nemaju uvijek potrebne strukovne kvalifikacije.

Naposljetku, još jedan kraći osvrt na nazive *turist* i *turizmologija*. Ako nam je jasno jezično-strukovno značenje naziva *turizam*, onda nam neće biti teško razumjeti i pojmovni sadržaj dvaju istaknutih naziva. *Turist* je osoba (putnik) koja privremeno napušta svoje prebivalište da bi u novome okolišu zadovoljila svoje psiho-fizičke potrebe. Ovakav se naziv u našem jeziku nikako ne može zamijeniti nekom drugom riječi/nazivom, na primjer, nazivima *izletnik*, *putnik* ili *ekskurzionist*. Definicija koju sam za naziv *turist* dao najopćenitija je i kratka. Kad kažemo da je turist došao u novi okoliš/mjesto radi svojih psiho-fizičkih potreba, onda — poznavajući sadržaj definicije za turizam — proizlazi da je iz naziva *turist* isključena možebitna zarada takve osobe/putnika. U međunarodnoj teoriji i praksi *turist* je putnik koji u novome okolišu/mjestu proboravi najmanje jedan dan (24 sata); takvo je gledište, primjerice, usvojeno u našoj zemlji i Belgiji. Međutim, za Francuze je turist putnik koji u novome okolišu/mjestu proboravi najmanje četiri dana (4x24 sata). Za Švicarce su turisti samo oni putnici koji se dolaskom u njihovu zemlju prijavljuju u hotelima i drugim javnim ugostiteljskim objektima. Španjolcima i skandinavskim narodima turisti su oni putnici koji prelaze državnu među njihove zemlje.

Čitatelji su, mislim, već mogli otkriti sadržaj ili značenje naziva *turizmologija*. To je naziv za jednu od najmlađih znanosti, *znanosti o turizmu*, o njevim temeljnim kategorijama (1) turističkim kretanjima i (2) turističkom gospodarstvu (turističkoj privredi) ili o (1) primarnoj i (2) sekundarnoj turističkoj ponudi (v. shemu TURIZAM!). Obje se ponude nalaze u međuovisnosti, jedna na drugu utječe, obje čine ono što nazivamo *t u r i z m o m*. U literaturi nekih zemalja namjesto naziv *turizmologija* rabe nazive *turistika* i *turistologija*. Međutim, jugoslavenski su znanstvenici dobro učinili što su se odlučili za naziv *turizmologija* (*turizam* + *lógos*). Nazivi *turistika* i *turistologija* (*turist* + *lógos*) u sebi sadrže imenicu *turist*, dakle — samo naziv za *s u b j e k t* turizma, a *turizmologija* nije samo znanost o subjektu nego i o objektu turizma! S tim u svezi u našoj se zemlji (u Beogradu) godine 1972. pojavio prvi broj *TURIZMOLOGIJE*, *Časopisa stručnih i naučnih radova*. Mislim da bi i taj naziv mogao ući u naše rječnike i enciklopedijske edicije, jer ga je naša znanost prihvatila.

S a ž e t a k

Ratimir Kalmeta, sveučilišni profesor u m., Rijeka
UDK 801.316.4:001.4:380.8:808.62, izvorni znanstveni članak,
primljen za tisak 30. lipnja 1981.

Über die Termini Tourist, Tourismus und Tourismologie

Im Kroatischen gibt es keine einheitliche Erklärung der Bezeichnungen Tourist, Tourismus und Tourismologie. Dieser Artikel verfolgt die Absicht, den Begriffsinhalt dieser drei Termini vom Standpunkt der modernen Wissenschaftssprache her zu deuten. Darüberhinaus wird eine Übersicht von 85 Termini für alle Tourismusarten geboten, von denen man sagen kann, dass sie alle fachsprachlich akzeptiert werden können.